

РЕЦЕНЗИЯ

Дисертация на тема: ИНТЕГРАТИВЕН МОДЕЛ ЗА ПСИХОЛОГИЧНО КОНСУЛТИРАНЕ НА СПЕЦИАЛИСТИ, РАБОТЕЩИ В ЦЕНТРОВЕ ЗА ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ

Докторант: Кристиан Иванов

Научен ръководител: доц. д-р Д. Карагяурова

Рецензент: доц. Павлина Петкова Дамянова, дм

Дисертацията на Кристиан Иванов е в една актуална и значима за медицината и психологията област, центрoвете за лечение на психично болни със сериозни психични заболявания, личностoви разстройства, зависимости, тежка социална дезадаптация. Докторантът работи в един от най-големите за страната ни център за психично здраве гр. Русе, повече от 5 години, като участва в диагностичния и терапевтичен процес на пациентите и подпомага персонала в ситуации на кризи, реакции на изразен остър стрес, професионалната комуникация в екип. Този му сериозен професионален опит и наблюдение на сложните процеси на комуникация специалист - пациент, източници на стрес и моделите на стресoви реакции, личният опит в терапевтична група и формиране на специализирани терапевтични умения, поражда интереса му да изгради модел за психологично консултиране. Добрата лична амбициозност на Иванов го мотивира този модел да бъде базиран върху научно изследване на проблемите и потребностите на членовете на професионалния екип, което определя избора му на дисертационната тема.

Дисертацията е написана в пет глави, на 168 страници, оформена в пет основни глави, богата библиография от 180 източника на български и латиница, които са подчертано съвременни.

Още в увода на дисертацията Иванов полага интегративният модел като основен в психологичното консултиране, защото включва „множество терапевтични подходи“, които се подбират спрямо конкретния проблем и личностoв потенциал на клиента, спецификата на проявление при него на професионалния стрес и неговия модел за лично житейско благополучие,

стилът му на живот, обвързан с интензитета на професионално и личностово развитие и професионална изява, отговорност и преживяване на провали.

Първата глава е теоретичен обзор и анализ на историята на психологичното консултиране в световен и български мащаб. В тази част има богат анализ върху възникването на практиките предшествващи психологичната консултиране в миналото, пораждането на психологичните модели на консултиране и психотерапия върху философията и медицината, тяхното развитие в съвремието. От тук докторантът полага като основен мотив и задачи в професионалната дейност на всеки специалист, който работи с пациенти в последните години да лекува тези пациенти, да ги подпомага да се справят с ежедневиия свой стрес и да постигат възможната социална адаптация. Едновременно с това, психологичното консултиране в тези медицински центрове е важно да се насочи и към подпомагане на професионалистите, за да съхранят своето психично здраве и да работят пълноценно. В тази част е направен обзор на главните открития и въведени терапевтични практики от класическата епоха на Фройд и неговите последователи до днешно време, същността на метода и рамката на психоанализата. След това докторантът разгъва модела на създаване и съвременно развитие на когнитивно-поведенческата психотерапия. Така докторантът формира теоретичната психологична база, върху която полага собствения си прочит на съвременният модел на интегративната психология и психотерапия. Обсъдени са и видовете формати на консултиране: индивидуално и групово консултиране, като са отново систематизирани видовете техники и методи на работа.

Втората глава на дисертацията е анализ върху стресовите събития и взаимовръзката с личностовата типология. Тук К. Иванов разгъва в исторически план психологичното разбиране за стреса, като специфични събития от реалността, стила и стандарта на живот, влияние на техническата революция, стадии на разгръщане на реакциите при стрес, влияние на хормоните и специфични психични симптоми на когнитивно, емоционално и соматично равнище. Много актуална е частта за личностовите типове А,В,С,Д, където съвременни изследвания в психосоматиката дават облика на основните личностови параметри с черти на характера, физиология на организма, човешка уникалност, изграждане на личността през личния опит.

В третата глава Иванов представя основни аспекти на бърнаута и Балинтовите групи. Тук докторантът описва и своя личен опит на участие в тези групи за супервизия, които са показали във времето своята ефективност, че в тях професионалистите формират дълбинно ниво на себепознание и себерефлексия, както и разбиране за процеса на „изгаряне“, моделите и етапите на разпад на личността при продължителен и травматичен стрес. В отделна подчаст са описани и съвременните модели за справяне с професионален стрес и бърнаут, където ясно са дефинирани правилата, целите за терапевтична работа, диагностично оценяване на възстановяването, изисквания към обучението в организациите за стреса и оздравителните програми, включително българските програми прилагани в практиката.

Четвъртата глава представя дизайна на емпиричното изследване. Методологията, целите, задачите и четирите хипотези са много добре оформени и кореспондират с организирането и поэтапното провеждане на научното изследване, базирано върху теоретичният анализ. Основна цел е „изграждането на критерии за целево консултиране и модел на психологично консултиране на специалисти работещи в сферата на психичното здраве“. Основната група изследвани лица са 130, различни специалисти работещи в центрове за психично здраве, разпределени в две групи според продължителността на професионалния им стаж – до и над 5 години. Описани са принципите, организацията и етапите на провеждане на изследването, включващите и изключващите критерий. Психологичният инструментариум е от два въпросника, скалите на които са релевантни към поставените задачи в изследването, с високи нива на валидност и надежност (Въпросник за депресия, тревожност, стрес и соматика Автори: Sydney H. Lovibond and Peter F. Lovibond и Mini- Multi R. автори Калоян Куков, Георги Янков) и Скрининг за психосоматична предиспозиция (автор К. Иванов) отчитащ четири личностови области.

Петата глава на дисертацията представя статистическите и психологични анализи и интерпретации на данните от емпиричното изследване. Иванов прилага статистическите непараметрични методи, защото в голямата извадка от изследвани лица и в малките възрастови подгрупи, в които се провежда сравняването на резултатите, данните не са нормално разпределени. Той прилага методът Mann-Whitney U тест, с който по принцип се тестват

хипотези, където величините на отделните категории влияят на нивата на величините, които се измерват с числови показатели, като нива на стрес. Чрез този метод докторантът е направил сравнение за статистическа значимост между стойностите на двете групи с различен стаж, по показатели: Психастения, Хистерия, Интраличностен тип поведение, Психопатия, Екстраличностен тип поведение, Стрес, затруднения в работата, загуба на мотивация, променена самооценка, агресивно напрежение. Тук прегледните таблици и графики подпомагат възприемането на важните различия. Съществено нещо при интерпретацията на този тип статистически анализи е посочването на „обхвата“ или „размера“ на „ефекта“, който може да бъде малък, среден или голям. Докторантът извежда в анализите на статистическите данни, че при показател „Психастения“ между двете групи с различен по продължителност стаж има малък обхват на ефекта, т.е. респондентите със стаж над 5 години генерират по-високи резултати по изследваната величина ($MR=71$) спрямо групата на хората със стаж до 5 г. ($MR=56$); при показател „Хистерия“, „Интраличностен тип поведение“ и „Екстраличностен тип поведение“, „Стрес, затруднения в работата, загуба на мотивация, променена самооценка, агресивно напрежение“ отново се разкрива статистически значима разлика между двете групи, но с малък обхват на „ефекта“. Интерпретацията на резултатите показва различия между мъжете и жените по всички показатели, но сходство при стреса. Тук докторантът интерпретира съразмерно на своя професионален опит, „че стресът като основно явление е универсален“, когато професионалната ситуация и обекта на работа са общи. Задълбочено са анализирани различията в очакваните резултати по отношение на стреса при специалистите с кратък и продължителен стаж, където „се очаква специалистите с по-дълъг стаж по-добре да управляват стреса като психосоматично проявление и справяне с работата, но резултатите са противоположни“. Отново добър анализ, който обсъжда сложността и травматичният ефект върху специалистите на тежкия професионален стаж.

Втората методика е коефициента за рангова корелация “Rho” на Spearman. Много детайлно Иванов прави обяснения, защо избира този метод, какви предимства и силни страни има в конкретните задачи на анализите при изследването, каква е спецификата на тестовите параметри. Чрез коефициента за рангова корелация на Spearman е изследвана взаимовръзката между

годините стаж в психиатрична клиника и нивата по скалите Психастения, Психопатия и Интраличностен тип поведение. Всяка взаимовръзка е анализирана като положителна или отрицателна, силна или слаба по своята сила и степен на статистическа значимост.

В подчаст Иванов е направил обобщени анализи и интерпретации на данните от изследването, отнесени към всяка една хипотеза. Тук той описва и сферите на проявление на стреса при личността и социалното функциониране на всяка изведена закономерност, което разкрива картината на професионалното изгаряне при изследваната група специалисти. Тези анализи дават и конкретните насоки на последващо психологично консултиране за преодоляване на описаните проблеми.

По отношение на първата хипотеза докторантът отчита, че настъпилите личностови промени, отчетени при скала „Психопатия“ при специалистите с по-малък стаж от 5 години се „дължи на естеството на обучение на медицински специалисти, лекари, психолози и социални работници. Този стаж е изключително сложен, с много медицински предизвикателства, които не са част от спонтанния житейски опит на специализантите. Всичко това повишава техните нива на стрес, психосоматични симптоми и дезадаптивните им личностови и поведенчески модели на функциониране“.

При втората хипотеза са отчетени по-високи нива, със статистически значимо различие между двете групи по отношение на Стрес, затруднения в работата, загуба на мотивация, променена самооценка, агресивно напрежение, когнитивни вярвания за Аза. Много съразмерно докторантът ги обяснява с няколко фактора, които интерпретират стресовите аспекти на професионалния контекст и работа: професионален контекст, професионална идентичност, емпатия, съчувствие и травматични изживявания при трудни казуси на пациентите.

По отношение на хипотеза 3 докторантът представя в няколко пункта анализите на данните при специалистите отнесени към тестовите скали: стрес и адаптация; психологичен резилианс; организационна подкрепа; необходимост от специализирана психологична подкрепа;

По отношение на хипотеза 4 резултатите са интерпретирани в няколко аспекта, изведени от тестовите скали на методиките: настъпващите значими психосоматични промени при специалистите под влияние на трудните

професионални задачи: психосоматична връзка; соматични възприятия и емоции; стрес и личностни промени; професионален стрес и работна среда.

Тези много добре проведени изследвания и анализираната широкоспектърна картина на нарушения в психичното здраве при специалистите в центровете за психично здраве, полага необходимостта от интегративно психологично консултиране. Тук Иванов описва своя модел на психологично консултиране, в което има когнитивно-поведенческа терапия; психодинамична терапия; екзистенциална терапия, като всяка една от тях е описана с най-важните свои техники, фокус на терапия, възможен терапевтичен ефект. Считаю, че този структуриран авторски модел на диагностична оценка на стреса, отразяващ индивидуалното проявление на нарушения, симптоми на изгаряне, при всеки специалист е изключително ценен. Той изисква, както пише Иванов, индивидуално, целенасочено и интегративно психологично консултиране за преодоляване на широкоспектърните негативните последици на професионален стрес и бъдеща профилактика от бърнаут. Тази част от дисертационната разработка, базирана на анализите от научното изследване е изключително ценен принос за консултативната практика на психолозите! Предлагам на Иванов, по-смело след защита на дисертацията, да предложи този негов иновативен модел за консултиране на специалисти в практиката на Балинтовите групи, където той участва!

Предложеният интегративен модел на терапия в центровете за психично здраве дава възможност за индивидуален терапевтичен отговор и при всеки консултиран клиент. Специално място заема в консултирането „фокусът върху спецификата на работата на професионалиста с пациента, чрез емпатия“, по-добри взаимоотношения, „по-качествена подкрепа“, спрямо ресурса на пациента за реалистична промяна.

Интегративният модел е доминираща стратегия за психологично консултиране на Иванов, където могат: да се комбинират и правят плавни преходи на техники от едно към друго терапевтично направление; да се избират най-подходящите направления и техники към решаването на проблемите на конкретния клиент, било то специалист професионалист; да се избират техники от конкретно направление, което в най-голяма степен кореспондира с личностовите особености на специалиста професионалист и на

специфичните му симптоми и степен на бърнаут. Неговият интегративен модел включва три основни терапевтични оси, като всяка от тях има специфична насоченост и цели към промяната на клиента в консултирането:

- когнитивно-поведенческата терапия, която „е насочена към идентифициране и промяна на негативните мисловни и поведенчески модели, които предизвикват или поддържат психологически проблеми, когнитивна реструктуризация, експозиция и систематична десенситизация“
- психодинамичната терапия, която „се фокусира върху изследването на неосъзнатите мисли и емоции, които лежат в основата на психологическите проблеми на клиента; анализ на миналото, работата със защитни механизми;
- екзистенциалната психотерапия, „фокусирана върху търсенето на смисъл в живота на специалистите; справянето със страха от смъртта, смисъла на страданието; използва въображаеми диалози и активни екзистенциални въпроси“

Изработената от Иванов фигура на неговия Модел за психологично консултиране е много разбираема и подпомага възприемането на сложните взаимовръзки на диагностичните оценки за нарушения и последвало консултиране в различни нива и области на бърнаут синдрома. В следваща част са изведени и описани допълнителни аспекти на модула за консултиране свързани със стратегиите, спецификата и центрираност на техниките.

Нямам критични бележки по същество, в последната редакция на текста са съобразени всички препоръки от предварителната рецензия. Автореферата отразява най-съществените данни, анализи и интерпретации от научното изследване. Изведени са два основни научно-приложни приноса, които са напълно коредпондиращи с най-съществените резултати от дисертацията, които имат съществен научен принос и са значими за практиката на психологичното консултиране. Докторантът има пет публикации свързани с дисертационната тема в акредитирани научни списания.

Дисертацията на Кристиан Иванов отговаря на най-високите критерии за докторска степен! Считам, че е изключително важе той да направи в бъдеще едно практическо ръководство за диагностична оценка и модел на

Интегративно психологично консултиране за различните видове професионалисти, които работят в центрове и клиники за психично болни, както и да провежда кратки курсове за практическо приложение. Това, ще даде много сериозен тласък на профилактиката и подпомагане преодоляване на високото ниво на професионален стрес и бърнаут при специалистите работещи в сферата на психичното здраве. Важно е, като проява на хуманна грижа към тях и преодоляване кризата на дефицит на тези кадри.

В заключение искам да предложа на членовете на Научното Жури да гласуват, включително и аз, на Кристиян Иванов научната и образователна степен „Доктор“, професионално направление 3.2. Психология, „Обща психология“.

8.07.2024 г.

Изготвил рецензията:

П. Петкова Дамянова